

I. – 1. GOTICKÝ KOSTEL SV. VAVŘINCE

Kostel sv. Vavřince pochází z počátku 14. století. Původně byl zasvěcen Matce boží. Trojlodní stavba je v severním nároží západního průčelí doplněna hranolovitou věží, předsiněmi po severní a jižní straně trojlodi a barokní sakristií na jižní straně. Trojlodí, kněžiště a předsině jsou sklenuty křížovou žebrovou klenbou s cihlovými poli. Věž měla původně dřevěnou střechu s kamennými chrlicí. Nynější podobu získala až po velkém požáru v r. 1817. V hlavní lodi jsou svorníky s reliéfy hlavy Krista a královského lva. Severní předsině zdobí vzácný ranogotický reliéf královského lva. Na raněbarokním hlavním oltáři vyniká obraz Umučení sv. Vavřince z r. 1683 od Jana Jiřího Heinsche. Levý boční oltář P. Marie Bolestné se sochou Piety z r. 1756 je od F. Morávka, od téhož řezbáře je pravděpodobně i kazatelna. Právý boční novogotický oltář se sochami sv. Václava, sv. Aloise a sv. Jana Nepomuckého, objednaný rodákem Aloisem Turkem, byl zhotoven v r. 1882 v Gmundenu. Obrazy křížové cesty od dosud neznámého malíře byly pořízeny po r. 1757. Ze staršího mobiliáře vynikají dvojice kované gotické dveře v podvěží a cínová křtitelnice z r. 1489. Po rekvizicích zůstaly ve věži dva zvony – Václav (1507) a Median (1574). V r. 1999 k nim přibyl nový zvon – Vavřinec. Původní stavba měla zvláštní světelné poměry. Proti převětlenému kněžišti byla hlavní loď osvětlována jen nepřímo okny z vedlejších lodí. Areál kolem kostela byl postupně doplněn o přenesené sousoší Kalvárie (1768) a sochy Matky Svatohorské (1774), Sv. Jana Nepomuckého (1749) a sochu Kříže (1780). Na jižní stěně domu č. 18 je rokokový křížek z náhrobků, který připomíná zrušení hřbitova u kostela v r. 1784.

I. – 2. NOVOGOTICKÁ RADNICE

Městská radnice je poprvé v pramenech připomínána k letům 1461 a 1462. Novogotická stavba z let 1862 až 1865 stojí na místě starší renesanční radnice a vedlejšího Hruškovského domu. Po zboření jejich větší části byla postavena podle plánů chlumeckého zámečnického stavitele Josefa Míči. Střední část radnice zaujímá velká zasedací síň vyzdobená nástrojnými a nástěnnými malbami místního malíře Ludvíka Nejedlého z r. 1884, novogotickým nábytkem od mechanického truhláře Josefa Zábky z r. 1888 a bustami M. J. Husa a Jana Žižky z Trocnova od pražského sochaře J. Bartha z r. 1890. Tento sochař je také autorem velkých pískovcových soch ve výklencích průčelí radnice – Karla IV. a Jiříka Poděbradského (z téhož roku). Ve vstupní hale radnice vpravo je zazděna vzácná pískovcová plastika z poč. 14. stol. – hlava mnicha z gotické konzoly klenby z bývalého minoritského kláštera, objevená v r. 1844 v základech zbořených Metličanských bran. Při vchodu do radnice byly opět osazeny pamětní desky T. G. Masaryka a Edvarda Beneše od hořického sochaře Karla Samohrda, zničené za minulého režimu.

I. – 3. SOUSOŠÍ MARIÁNSKÉHO MOROVÉHO SLOUPU

„Sloup v rynku“ byl podle pamětního zápisu založen už 3. května 1697. Celé sousoší v základní podobě vzniklo až v r. 1716, po morové nákaze, která postihla město v r. 1715. Na čtyřboké základně se sochami ve výklencích a v horních rozích je na čtyřbokém soklu sloup zakončený ozdobnou hlavici a sochou P. Marie Neposkvrněného početí (Immaculato). Plastika výrazného uměleckého rukopisu byla původně osazena na nižším sloupu, blíž divákovému pohledu. Sochy ve výklencích: východně sv. Rochus, jižně sv. Josef s Ježíškem z r. 1941 od hořického sochaře Karla Samohrda (původně ležící sv. Rozálie, po úpravách od r. 1891 stojící sv. Ludmila od pražského sochaře J. Bartha a po jejím zničení uvedená novobarokní plastika), západně sv. Šebestián, severně sv. František Xaverský. Sochy v horních rozích: jihovýchodně sv. Jan Nepomucký, jihozápadně sv. Vavřinec, severozápadně sv. Václav a severovýchodně sv. Florián. Jednotlivé latinské nápisy obsahují v chronogramech datum ukončení sousoší (1716) a novější nápisy data pozdějších oprav (1807, 1858, 1890 a 1926). Sousoší je dílem dosud bližší nezjištěných východočeských sochařských mistrů. Nejnověji bylo sousoší restaurováno v r. 1995.

I. – 4. SECESNÍ BUDOVA SPOŘITELNY S MUZEEM

Secesní budova spořitelny s muzeem je slohově nejednotná stavba s výraznými prvky secesní výzdoby od pražského architekta Jana Vejrycha (1856–1926). Budova byla stavěna v letech 1906 až 1907 místním stavitelem Aloisem Jedličkou. Mozaiková výzdoba hlavního portálu je téměř shodná s výzdobou vchodu další Vejrychovy stavby – pražského hotelu Paříž. Na vrcholu západního průčelí zdobí stavbu bronzová socha Spořivosti. Z vnitřní výzdoby je nejcejnější secesní interiér původní úřadovny Městské spořitelny. Její střední část je zdobena sloupy s reliéfy a mozaikovou výzdobou, nástěnnými malbami, velkými světlíky se secesní ornamentikou a ozdobnou čtyřbokou lavicí se svítily. Od r. 1999 je v těchto prostorech stálá galerie muzea. Slohově cenný je také velký sál muzea ve 2. poschodí s velkou vitráží slunce a secesními ornamenty. V kanceláři a ve studovně byly zachovány původní secesní tapety. Od r. 2006 je budova v majetku města.

I. – 5. NOVORENASANČNÍ OKRESNÍ DŮM

Okresní dům vznikl podle plánů pražského architekta Jana Vejrycha a byl dostavěn Aloisem Jedličkou v r. 1899. Budova původně sloužila potřebám novobydžovského okresu a v letech 1932 až 1933 byla rozšířena o přístavbu v jižní části. Po zrušení okresu v r. 1960 byla a dosud je využita k ubytování středěškolků. Bohatě členěná a zdobená architektura navazuje na obdobně starší Vejrychovy stavby a působí monumentálním dojmem (arkádový vstup s balkonem, ozdobný rizalit ze zasedací síně, kamenné čučky na štítech a římsách). Stavba byla velkým nákladem restaurována v letech 1996 až 1999, na průčelí byly také obnoveny dvě alegorické postavy, které původně navrhli pražští malíři Josef Rejzler a Karel Štělba.

I. – 6. BAROKNÍ SOCHA SV. ANNY S P. MARIÍ

Původně osamocená socha sv. Anny s P. Marií za městem při silnici do Starého Bydžova, byla známým orientačním bodem krajiny. V posledních letech byla pohlcena novou zástavbou. Stojící postava sv. Anny s levou rukou na prsu, po jejíž pravé ruce stojí malá P. Marie s knižkou. Na soklu je latinský nápis, že sochu nechal postavit Jan Jiří Hüller. Chronogram udává rok vzniku sochy – 1752. Donátor byl nájemcem městského statku. Autora sochy sice neznáme, ale téměř filigránským členěním rouch, výrazem tváří i detailem rukou patří k významným tvůrcům rokokové plastiky.

I. – 7. VOJENSKÝ HŘBITOV Z PRUSKO-RAKOUSKÉ VÁLKY V R. 1866

Vojenský hřbitov z prusko-rakouské války vznikl v místech hromadného hrobu rakouských, saských a pruských vojáků, kteří zemřeli za této války na následky zranění a cholery ve staré nemocnici. Střední trojhranný pískovcový obelisk se jmény 29 rakouských a 13 saských vojáků byl zhotoven již v r. 1868. Tehdy vznikl vlevo i pomník 25 pruských vojáků (bez uvedených jmen). Místo bylo několikrát upravováno a doplněno o novější pomníky, zejména v r. 1902. Prosté náhroby zemřelých v Novém Bydžově v lazaretech za 1. světové války se na hřbitově nedochovaly.

I. – 8. BAROKNÍ SOCHA SPASITELE SVĚTA

Socha Salvatora mundi (Spasitele světa) v parkové části mezi starou nemocnicí a pavilonem chirurgie zde dříve stála zcela osamocena, nedaleko rozcestí dvou silnic vedoucích do Skochovic a Starého Bydžova, kde bylo staré popravčí místo nazývané „U Stínadel“. Sokl sochy pochází už z r. 1706. Vlastní socha je mladší, podle signatury je dílem neznámého M. Swörtze až z r. 1747. Starší socha byla zřejmě při víchřici rozbita a nahrazena sochou, která má již výrazné prvky rokokové plastiky. Na soklu jsou vysoké reliéfy – vlevo Jana Evangelisty, vpravo Marii Magdalény a vzadu Matky Bolestné. Vpředu je v ozdobné kartuši dnes už těžko čitelný nápis uvádějící, že sochu nechal postavit městský úředník Jan Moráň. 20. 2. 1819 se „U Stínadel“ konala poprava selského syna Josefa Labíka ze Sadské, který zabil sekerou sestru a otce a po oběšení byl poblíž sochy navečer pohřben.

I. – 9. MALÍNSKÝ KŘÍŽ

Malínský kříž se nachází na konci lipové aleje za městským hřbitovem. Původně osamocená socha na zádušním pozemku při silnici do Skochovic, později místo tradičního odpočinku při vycházkách alejí a dále k Břizkám. Vznikl v r. 1815, kdy skončily napoleonské války. Původní pískovcový kříž s reliéfem Krista, osazený na štíhlém podstavci zdobeném volutami, girlandami, rokaji a mušlemi, byl v r. 1959 neznámým pachatelem zničen a upeven v r. 2006 byl nahrazen obdobným křížem, ale bez reliéfu Krista. Vzadu na soklu je vedle vrocení uveden monogram TE.

I. – 10. NOVOGOTICKÝ KOSTEL SEDMIBOLESTNÉ MATKY BOŽÍ

Kostel Sedmibolestné Matky Boží je jednolodní stavba s opěrnými pilíři a hranolovou jehlanovou věží. Podle plánů známého pražského architekta Josefa Mockera (1835–1899) stavbu prováděl novobydžovský stavitel Oldřich Jedlička. Nad hlavním vchodem je pískovcový reliéf Trůnící P. Marie se dvěma klečícími anděly. Podle návrhu pražského sochaře Čenka Vosmíka z r. 1900 reliéf vytesal Štěpán Zálesák z Prahy. Novogotická výzdoba interiéru vznikla podle návrhů pražského architekta Arnošta Živného (1841–1913). Hlavní oltář se sousoším Piety je dílem pražských řezbářů Hoffa a Piši a místního uměleckého truhláře Václava Zábky, od něhož jsou i lavice. Kazatelnu zhotovil místní truhlář Karel Styblo, varhany Josef Koberle z Lomnice, vykládaná okna J. Paldera z Prahy, stěny vymaloval místní malíř Ludvík Nejedlý, pamětní desky zhotovili novobydžovský sochař Václav Bydžovský a kování dřevěhradecká zámečnická škola.

I. – 11. STARÝ ŽIDOVSKÝ HŘBITOV

Starý židovský hřbitov byl založen v r. 1520 v jižní části za hradbami města. Od té doby až do r. 1885 zde byli pohřbíváni nejen místní Židé, ale i Židé z blízkého i vzdálenějšího okolí. Na ploše přes půl hektaru napočítáme přes 1480 náhrobků. Nejstarší dochovaný náhrobek z tmavého jemnozrnného pískovce s vrvýmým hebrejským nápisem pochází z převodu na křesťanský letopočet z r. 1577. Početně převažují pískovcové náhroby ze 2. pol. 17. stol. a z 18. stol. Plasticky vystupující hebrejské nápisy doplňují různé ozdoby s architektonickými prvky a typické symboly (např. žehnající ruce – kněžský rod Kohenů, konvice – kmen Levi). Výjimečný je mohutný náhrobek z poč. 17. stol. s ratolíste a lidskou tváří v ozdobné kartuši. Mezi několika mramorovými náhroby vyniká náhrobek Enocha Wolfa s reliéfem vlka. Od konce 18. stol. převažují náhroby s dvojjazyčnými nápisy (v hebrejštině a němčině) s vrvýmým písmem. Objevují se tu i náhroby s klasicistickými a novogotickými prvky, různé obelisky, některé ještě z pískovce, jiné z leštěné žuly. Je tu i několik honosných tumb se dvěma stélami.

II. – 1. GOTICKÝ KOSTEL SV. VAVŘINCE

Viz. modrá stezka bod I. – 1.

II. – 2. MĚSTSKÉ JIRÁSKOVO DIVADLO

V ulici Na Kopečku byl za Vartenberku někdy po r. 1325 postaven panský dům jako stálé sídlo purkrabího a přechodné sídlo vrchnosti. Po výkupu města z poddanství v r. 1569 přestal panský dům sloužit svému účelu a zřejmě vzal v pohybných dobách třicetileté války z větší části za své. Původně novorenesanční hostinec byl postaven v r. 1887 podle plánů architekta Aloise Turka (1810–1893). Po přestavbě v r. 1907 byl upraven pro stálou divadelní scénu. Další rozsáhlou přestavbou a přístavbou, podle plánů hradeckého stavitele Oldřicha Lísky, získala stavba v letech 1923 až 1924 v severním průčelí zcela odlišný charakter se sloupy, balkonem a balustrádou a nápisem Městské Jiráskovo divadlo. Novorenesanční hostinec předcházel starší hostinec (někdy z konce 18. stol.), který byl před novou stavbou zbořen. Po dalších úpravách byl před divadlem 10. září 1933 odhalen pomník Aloise Jiráska od hořického sochaře Karla Samohrda (1895–1970). Při posledních rozsáhlých rekonstrukčních pracích došlo k dalším základním změnám severního průčelí divadla a k podstatným přestavbám ve vnitřním členění stavby. Stěny jižní a východní části budovy byly obnoveny ve shodě s původním projektem Aloise Turky. Pamětní deska Boženy Němcové v ulici Al. Jiráska na hostinci U Zlatého anděla byla odhalena 16. září 1928. Připomíná pobyt spisovatelky v rodném městě svého manžela, zejména její poslední pobyt koncem srpna 1861, kdy navštívila studentský merendní ples. Bronzová deska je dílem akad. sochaře Karla Gabriela z Prahy.

II. – 3.4. SECESNÍ BUDOVA SPOŘITELNY S MUZEEM

Viz. modrá stezka bod I. – 4.

II. – 5. NOVOGOTICKÁ RADNICE

Viz. modrá stezka bod I. – 2.

II. – 6. SOUSOŠÍ MARIÁNSKÉHO MOROVÉHO SLOUPU

Viz. modrá stezka bod I. – 3.

II. – 7. MÍSTO STARÉ ŽIDOVSKÉ ČTVRTI S BÝVALOU SYNAGOGOU

První do města přichází Židé si se svolením vrchnosti začali stavět domky v severovýchodní části města v místech bývalého minoritského kláštera už od počátku 16. stol. Postupně zde na stíněném prostoru „klášteriště“ vznikla celá židovská čtvrť, která při velkém požáru 6. července 1718 celá vyhořela. Nově postavené domky byly opět roubené, ale synagoga byla postavena z cihel a kamene. Zde prožívaly pohnuté osudy desítky rodin. Teprve od osmdesátých let 18. stol. v rámci josefínských reforem došlo i v novobydžovském ghettu k uvolnění a bohatší Židé začali tuto část opouštět. Konec větší židovské čtvrti přinesl další velký požár 15. července 1901. Z příčin bližší ani později neobjasněných kolem 4. hodiny odpolední vzplanul oheň, který se za větrného počasí šířil tak rychle, že zakrátko zachvátil na 22 domů a úplně je zničil. Požárem přišlo o přístřeší na 60 rodin, většinou chudých, vedle lidí židovského vyznání i mnozí křesťané. Dnes po spálení židovské čtvrti a zrušením hřbitově u kostela sv. Trojice zbyl park s mohutnými stromy a ze synagogy po přestavbě v r. 1947 je modlitebna církve evangelické.

II. – 8. BAROKNÍ KOSTEL SV. TROJICE

Kostel sv. Trojice je jednolodní stavba z poč. 17. stol., která byla v letech 1717 až 1718 přestavěna mladoboleslavským architektem Mikulášem Rossim. Původní klenba v lodi byla nahrazena plochým stropem a na západním průčelí byly přistavěny dvě věže. Další větší opravy kostela v r. 1838 prováděl místní architekt Alois Turek. Větší část vnitřního zařízení pochází z doby po přestavbě z let 1717 až 1718 – hlavní oltář s obrazem Nanebevzetí P. Marie, vlevo oltář s obrazem Umučení sv. Bartoloměje, vpravo oltář s obrazem sv. Anny. V lodi kostela jsou zavěšeny čtyři starší rozměrné obrazy – sv. Cecilie, sv. Václava na sněmu v Řezně, sv. Františka Xaverského a sv. Josefa Kupertinského. Do výklenku vlevo od hlavního oltáře byla později osazena pískovcová socha Jana Nepomuckého, která kdysi stála u dřevěného mostu na Staré Cidlině. Do předsině byla přenesena i pískovcová plastika ležící sv. Rozálie z r. 1716 z jižního výklenku mariánského morového sousoší. V parku za kostelem od r. 1910 stojí barokní socha sv. Jana Nepomuckého z r. 1749 (původně stála v nynější Klicperově ulici proti bývalé chlapecké škole). Světec je netradičně představen se staroboleslavským paládiem.

II. – 9. BAROKNÍ KOSTEL SV. JAKUBA VĚTŠÍHO NA METLIČANECH

Původně raně gotický kamenný kostelík stejného zasvěcení stál na metličanském návrší od konce 13. stol. Barokní kostel z let 1768 až 1775 byl postaven králověhradeckým stavitelem Františkem Kermerem, zřejmě s použitím starších plánů pražského architekta K. I. Dientzenhofera, který je autorem projektu přestavby zámku ve Sloupně a řady dalších staveb benediktinského řádu. Podélná jednolodní neorientovaná stavba s hranolovitou věží připomíná chrámové lodi radikálně barokní stavby, věž a průčelí už mají prvky klasicistní. Hlavní okna jsou kasulová. Loď je sklenuta plackou od pásů s polovalenými klenbami, kněžiště kopulí na sférických trojúhelnících. Sakristie byla přistavěna později. V r. 1898 byl interiér se staršími nástrojnými ornamentálními malbami nahrazen náboženskými výjevy malovanými místním malířem Ludvíkem Nejedlým. Tyto malby byly z větší části zničeny v padesátých letech, kdy také vzaly za své varhany, kazatelna a část hlavního oltáře. Další části mobiliáře byly převezeny do kostelů sv. Vavřince a sv. Trojice, několik předmětů převzalo muzeum. Po rozsáhlých statických a rekonstrukčních pracích byla vzácná kulturní památka zachráněna až koncem 20. stol. Nyní slouží galerijním účelům. Na jižní vnější stěně sakristie je empirový náhrobek Barbory z Klebornu z r. 1824 od hořického sochaře Josefa Richtery.

NOVÝ BYDŽOV
město českých královen a studentských merend
centrum regionu
Česká republika, Královéhradecký kraj

Projekt: Turistická informační síť
Novobydžovsko a Chlumecko

Turistická stezka Nový Bydžov

www.novybydžov.cz

I. TRASA MODRÁ

Východním bodem trasy je velkoplošná tabule s plánem města v parku u gotického kostela sv. Vavřince (1). Od kostela sv. Vavřince se vydáme ulicí J. A. Komenského k novogotické radnici (2) v západní části Masarykova náměstí, dále ke středu náměstí k sousoší mariánského morového sloupu (3) a odtud k secesní budově spořitelny s muzeem (4) ve východní části náměstí. Pokračujeme západním směrem přes náměstí třídou Československé armády a z ní odbočíme do ulice J. Jungmanna. Po její levé straně přijdeme k novorenesančnímu Okresnímu domu (5). Vrátime se na třídu Čsl. armády, po které pokračujeme dál západním směrem přes železniční přejezd do ulice Jana Maláta. Na konci této ulice vpravo je barokní socha sv. Anny s P. Marií (6). Od sochy se vrátíme zpět a před oplocením areálu nemocnice zahne doprava po lince cestou k vojenskému hřbitovu z prusko-rakouské války z roku 1866 (7). Po prohlídce hřbitova se vrátíme zpět na ulici J. Maláta, kde před železničním přejezdem odbočíme vpravo do areálu nemocnice, kde se nachází barokní socha Spasitele světa (8). Vrátime se na ulici J. Maláta, před přejezdem odbočíme doprava a chodníkem ulice V Alejí pokračujeme západním směrem až k Malínskému kříži (9). Alejí se odtud vrátíme k parku před hřbitovem s novogotickým kostelem Sedmibolestné Matky boží (10). Od kostela pokračujeme jižním směrem přes hřbitov dále a dáme se východním směrem ulicí Dr. Václava Vojtěcha, přijdeme přes železniční přejezd a jdeme ulicí Dr. Karla Englera a ulicí U Hříště. Vyjdeme na Revoluční třídu, odbočíme doleva směrem k náměstí a nedaleko odtud vlevo za ozdobnými dveřmi je vchod na starý židovský hřbitov (11)

II. TRASA ČERVENÁ

Východním bodem trasy je velkoplošná tabule s plánem města v parku u gotického kostela sv. Vavřince (1). Od kostela sv. Vavřince vyjdeme východním směrem na Revoluční třídu, zahne doprava a pokračujeme jižním směrem až na křížovku, kde odbočíme doleva a ulicí V. Kl. Klicperu pokračujeme až k Městskému Jiráskovu divadlu (2). Kolem divadla pokračujeme severním směrem ulicí Aloise Jiráska, kde si na bývalém hostinci U Zlatého anděla prohlédneme pamětní desku spisovatelky Boženy Němcové. Od ní potom pokračujeme západním směrem ulicí Boženy Němcové k secesní budově spořitelny s muzeem (3, 4), jejíž průčelí tvoří dominantu východní části Masarykova náměstí. Odtud se vydáme k západní frontě náměstí, k novogotické radnici (5). Uprostřed náměstí si prohlédneme sousoší mariánského morového sloupu (6). Potom pokračujeme k severovýchodnímu rohu náměstí a vlevo od ulice Marka Bydžovského spatříme místo staré židovské čtvrti s bývalou synagogou (7). Severněji v parku přijdeme k baroknímu kostelu sv. Trojice (8). Od kostela jdeme východním směrem k barokní soše sv. Jana Nepomuckého a od ní přijdeme po schodech uličkou na Husovu třídu. Dvě odbočíme doprava a na křížovce pokračujeme východním směrem Dukelskou třídou na Metličanský kopec, kde odbočíme doleva a přijdeme k baroknímu kostelu sv. Jakuba Většího na Metličanech (9).

REKOM Nový Bydžov, a.s.